

БЕЛЕЖКИ

¹ Първоначалният текст е на френски под надслов "Morale Anarchiste" (1890).

² Мандевил, Бернар (1670 – 1733) – англ. автор на стихотворен памфлет за ролята на моралния "еготизъм" за обществения напредък.

³ Главен представител на "шотландската школа" е Томас Рид (1710 – 1796) с участието на "здравия смисъл" (common sense), против скептицизма на Д. Хюм. Последователи на Рид са: Д. Стюарт, Т. Браун и др.

⁴ Идеологема на жирондистката пропаганда срещу радикализма на якобинците.

⁵ Етическият утилитаризъм издига принципа за полезността като морален регулатор за избягване на личните страдания по пътя към общото щастие.

⁶ Бюхнер, Лудвиг (1824 -1899) – лекар и естествоизпитател от школата на "вулгарния" материализъм.

⁷ Гюйо, Жан Мари (1854 – 1888) – застъпник на позитивизма и утилитаризма, професор в лицей "Кондорсе" (Париж). Разглеждал нравствеността като принцип на жизнения хомеостазис.

⁸ Средновековен тип философствуване, нарицателен заради неговия догматичен формализъм.

⁹ Тиер, Адолф (1797 – 1877) – френски политик и историк, президент на Третата република.

¹⁰ Мишел, Луиза (1833 – 1905) – наречена "Червената дева на Монмартър" заради участието ѝ в Парижката комуна. Впоследствие сътрудничи с П. А. Кропоткин на базата на анархизма.

¹¹ Аса-фетида – смола от растителния вид *Ferula* със специфична миризма.

¹² Гуаява (*Psidium guajava*) – вечнозелено дърво в тропическа Америка със сочни и ароматни плодове.

¹³ Св. Аврелий Августин (354 – 430) – теолог и философ с емблематичен за западно християнската патристика характер.

¹⁴ Шакиямуни (Синхартха или Гаугама) – проповядвал "дхарма", нравствените добродетели на будизма.

¹⁵ В случая “метафизици” означава “философи”.

¹⁶ Хубер (Huber) (1750 – 1831) – швейцарски ентомолог.

¹⁷ Форел, Август (1848 – 1931) – швейцарски психиатър, невропатолог и ентомолог, изследвал живота на мравките.

¹⁸ Мармот (Marmota) – млекопитаещо-гризач, подобно на лалугер.

¹⁹ Чукча – представител на коренното население на полуостров Чукотка.

²⁰ Чум – преносима шатра при сибирските номади.

²¹ Вениаминов, Иван (1797 – 1879) – етнограф, естественик и мисионер, епископ от 1840 г.

²² Хобс, Томас (1588 – 1679) – англ. философ, изследвал битието през призмата на категорията “тяло”. Застъпник на теорията за “обществения договор”.

²³ Смит, Адам (1723 – 1790) – професор по морална философия и логика в Глазгоу. В България е известен главно като икономист.

²⁴ Малтус, Томас Робърт (1766 – 1834) – англ. икономист, свещеник, защитник на демографската теория за абсолютното свръхнаселение.

²⁵ Кеслер, Карл Фьодорович (1815 – 1881) – руски зоолог.

²⁶ Атенатът бил извършен на 1. III. 1881 г., подготвен от група “народоволци”, сподвижници на С. Л. Перовска.

²⁷ Спенсър, Хърбърт (1820 – 1903) – виден представител на позитивизма и еволюционния прогрес от “организмична” гледна точка.

²⁸ Хъксли, Томас Хенри (1825 – 1895) – англ. природоизследовател, лекар, популяризатор на Дарвиновото учение.

²⁹ Тук “агностицизъм” (отричане на принципа за познаваемостта) е в по-волна употреба. Смята се, че терминът е въведен именно от Т. Хъксли в 1869 г.

³⁰ Миварт (Майвърт – Miwart), Сейнт-Джордж Джексън Георг (1827 – 1900) – англ. зоолог-антидарвинист.

³¹ Бейкън, Френсис (1561 – 1626) – класик на англ. материализъм, емпиризм и индуктивизъм.

³² Конт, Огюст (1798 – 1857) – баща на позитивизма и социологията.

³³ Вж. Кант, И. Критика на практическия разум. С., БАН, 1974, част I, кн. I, гл. I, I.

³⁴ Деонтология (от старогр. ta deonta) – етическа дисциплина (направление) за дълга и дължимото.

³⁵ Спиноза, Барух (лат. – Бенедикт) (1632 – 1677) – холандски

философ-пантеист, анализирал етическата свобода в контекста на необходимостта.

³⁶ Откъсът е от съч. на П. А. Кропоткин "Идеали и действителност в русской литературе". СПб., 1907.

³⁷ Русо, Жан Жак (1712 – 1778) – френски енциклопедист, изследвал "обществения договор" и социалното неравенство.

³⁸ Мишле, Жул (1798 – 1874) – историограф на Великата френска революция, изследвач на масите като революционна сила.

³⁹ Шопенхауер, Артур (1788 – 1860) – немски философ-волунтарист.

⁴⁰ Процесът бил срещу организацията "Народна разправа", а обвинението – убийството на студент. Сходни са делата срещу т. нар. "дългушинци" (Ал. Дългушин), "московчаните", "сто деветдесет и тримата" и срещу Вера Засулич (1851 – 1919), опитала се да убие петербургския градоначалник.

⁴¹ Исай, син Амосов – старозаветен пророк.

⁴² Конфуций (551 – 49 пр. Хр.) – древнокитайски философ, разработил етико-антропологическото учение за "идеалния човек" (цзюн-цзи).

⁴³ Паскал, Блез (1623 – 1662) – френски математик, физик и философ, религиозен скептик и антрополог.

⁴⁴ Фихте, Йохан Г. (1672 – 1814) – след Кант втори по време корифей на немската философска класика, автор на т. нар. "Наукоучение".

⁴⁵ Фойербах, Лудвиг (1804 – 1872) – класик на антропологическия материализъм.

⁴⁶ Фрагментът е от съч. на П. А. Кропоткин "В русских и французских тюрьмах". СПб., 1906.

⁴⁷ Фери, Енрико (1856 – 1929) – италиански криминалист, защитник на натурализма и антропологизма.

⁴⁸ Ломброзо, Чезаре (1835 – 1909) – италиански криминалист и психиатър, баща на антропологизма в криминологията.

⁴⁹ Герой от романа "Дейвид Кошърфилд".

⁵⁰ Маудсли, Хенри (1835 – 1918) – англ. психолог и криминалист.

⁵¹ Гризингер, Вилхелм (1817 – 1868) – немски психиатър.

⁵² Крафт-Ебинг, Рихард фон (1840 – 1903) – немски психиатър, професор.

⁵³ Авторът се обявя на следното съч.: Du Cane, Sir Edmund. The Punishment and Prevention of Crime. "English Citizen Series". London, 1855. P. 176.

⁵⁴ Девит (Davitt)р Майкъл (1846 – 1906) – ирландски патриот и демократ, осъден на 7-годишна каторга.

⁵⁵ Пинел, Филип (1745 – 1826) – немски психиатър-хуманист.

⁵⁶ Митчел, Артур (1826 – 1909) – шотландски лекар, психолог.

⁵⁷ Тези фрагменти са от съч. на П. А. Кропоткин “Идеали и действителност в русской литературе”. СПб., 1907.

⁵⁸ “Прирождения румянец воли

Блекнет и болеет, покриваясь бледностью мысли...”

(Превод И. С. Тургенев – Бел. В. А. Твардовска).

⁵⁹ Марлоу, Кристофър (1564-1593) – английски драматург.

⁶⁰ Спиритизъм (от лат. spiritus – “дух”) – убеждение във възможността за общуване с душите на умрели хора.

⁶¹ Морис, Уйлям (1834-1896) – английски художник, автор на утопически роман.

⁶² Браунинг (Browning), Робърт (1812-1889) – английски поет.

⁶³ ригоризъм (от лат. rigor – строгост, непреклонност) – нравствен максимализъм.

⁶⁴ Тези фрагменти са от следните по-важни съч. на П. А. Кропоткин: Записки революционера. М., 1966; Поля, фабрики и мастерские. Промышленность, соединенная с земледелием и умственный труд с ручным. М., 1918; Речи бунтовщика. М., Пб, 1921; Взаимная помощь среди животных и людей как двигатель прогресса. СПб., 1906 и др.

⁶⁵ Полското национално-освободително въстание е от март 1863 до май 1864 г.

⁶⁶ Еспинас, Алфред Виктор (1844-1922) – френски еволюционист.

⁶⁷ Ланесан, Жан Мари Антоан (1843-1919) – френски дарвинист.

⁶⁸ Луи (Лудвиг) Бюхнер – вж. бел. 6, с. 5.

⁶⁹ Първоначалният текст е на английски .

⁷⁰ Уолас, Алфред Ръсел (1823-1913) – английски учен, работил върху естествения отбор.

⁷¹ “Блатото”, мълчаливото центристко мнозинство на френския Конвент, наброявало около 500 депутати.

⁷² Смята се, че автор на термина “нихилизъм” е публицистът М. П. Катков. Популяризирането на термина обаче е свързано с тургеневия герой Базаров.

Бележките са на съставителя